

Статья «Дисграфия диэн тугуй?»

*Саввина Анжелика Ивановна
Учитель-логопед, МБДОУ ЦРР
д/с «Солнышко»*

*Чурапчинского улуса, с. Чурапча
Республики Саха (Якутия).*

Терешпуттэр уксэ: «Мин оҕом сатаан суруйбат. Киьи суьуехтээн да эттэбинэ хайаан да сыыһалаах эбэтэр буукуба кетутуулээх буолар. Дьыктаат суруйдабына кып-кыбыл, хас биирдии тыла сыыһа диэн этэллэр», - диэн этэллэр. «Туохтан маннык буоларый? Хайдах кеннеруеххэ себуй?» - диэн ыйыталлар.

Оҕо сатаан суруйбата араас биричиинэлээх. Ол курдук, биир биллэр биричиинэнэн дисграфия диэн буолар.

Дисграфия диэн тыл таба суруллуутун кэбиллиитэ, мэлдьи хатылана турар сыыһа ааттанар. Дисграфиялаах оҕо тылы таба суруйууга олус элбэх ыарахаттары керсер. Ол курдук, тылы сепке санарбат, сыыһа истэр, буукубалары бутуйар, дорҕооннору араарбат. Маннык оҕолор уеьээ кылааска табыстахтарын аайы, сыыһалара элбээн, куьабан сыананы ылаллара уксээн, сурук улэтин себулээбэт, толорбот, абааьы керер буолаллар. Оттон улэбит буоллахтарына, сурук улэтэ суох идэни тала сатыыллар. Ол эбэтэр, сатаан суруйбатыттан комплекстанар, эрэйи керсер.

Дисграфия туохтан уескууруй диэтэххэ:

1. Оҕо истэр дьобура сайдыбатабыттан;
2. Дорҕоон, суьуех диэн ейдебулэ суобуттан;
3. Дорҕоону, тылы сатаан ырыпатыттан;
4. Тылы суьуеххэ сепке араарбатыттан;
5. Дорҕоону чуолкайдын таьаарбатыттан.

Ескетун кун аайы оҕону кытта, тиьигин быспакка дьарыктаннахха дисграфияны суох оноруохха сеп. Онно куннэ 5-10 мунуутэлээх оонньуудьарыктар туьалаахтар. Маннык дьарыктары оҕо кыра эрдэбиттэн сабалыыр ордук кедьуустээх.

Ол курдук, киьиэхэ ус истэр дьобур баар. Бастакытынан, тыаьы-ууьу истии (неречевые звуки), иккиьинэн, музыкальной, усуьунэн, сананы истэр дьобур. Холобур, оҕо музыканы олус учугэйдик истэр дьобурдаах буолан баран, киьи санатын, сорох дорҕооннорун атыннык истэр буолуон сеп. Оччоьо оҕо этиллибит сананы ейдеебет тугэннэрэ тахсар. Ескетун оҕо сананы истэр дьобура мелтех буоллабына, оччоьо сыыһалаахтык аабар уонна суруйар буолар. Сананы истэр дьобуру кытта, керер дьобур эмие уратылаах. Ол курдук буукубаны ейдеен керен сатаан суруйарга ураты дьобур ирдэнэр. Оҕо учугэйдик уерэнэригэр септеех ей сайдыьта, сананы истэр, буукуба уратытын, бэлиэтин ейдеен керер дьобура наада. Угус тугэннэ оҕо уерэххэ кыайбата кини ейун сайдыьтыттан эрэ буолбакка, суругу сатаан истэн суруйбатыттан тахсар.

Учуонайдар дисграфияны 5 керуннэ араараллар:

1. Артикуляторно-акустической. Оџо дорџоону сепке санарбат, ол иџин суруйарыгар хайдах санарар да, оннук суруйар.

2. Акустической. Оџо маарыннаџар дорџооннору булкуйар. Кини пааралаџар дорџоонно ордук сыџыар (џ-х, б-п, д-т, ш-ж, в-ф уо.д.а.). Маны табынан сымнаџастык этиллэр дорџоонноох тылга сыџыан сеп (ол эџэтэр «џотированные гласные звуки» уонна «џ знак». Холобур, «письмо», «џолка», «лублит» уо.д.а.).

3. Тылы ырытыыга. Ол эџэтэр:

- буукубаны, суџуеџу кетутуу;
- буукубаны, суџуеџу миџстџтин атаџтабыннарџы;
- эџии буукубаны суруйуу;
- атын буукубанан солбуйуу;
- буукубаны, эџэтэр суџуеџу хос-хос суруйуу;
- приставканы, предлогу булкуйуу.

4. Аграмматической. Ол эџэтэр грамматика быраабылаларын тутуспаџка суруйуу. Оџо тылы сепке суруйар эрџэри тыл ситимин, этиини, тиџкиџи онорууга алџастарџ таџаарар (холобур, «Солнечный погода», «Уџун куннэр ааџта» уо.д.а.).

5. Оптической. Оџо буукуба суруллуутун еџдеен керер дџоџура кџыллиитџ. Буукуба сорох элеменнарџын ситџ суруйбат, эџэтэр ордук хос элеменнџэри эџэр, биитэр буукубаларџ «зеркальнойдык» суруйуон сеп.

Ескетун оџо маннык алџастарџ онорор буоллаџына, тереппут дџиџџ маннык нџымаларџ туттан кемелеџуен сеп.

1. Кыра, чџпчџки улџттэн саџалаа.
2. Биир тиџкиџи хаста да суруйтарџма.
3. Оџоџут хас биирдџи ситџиитин хайџаан иџин
4. «Корректурная правка». Бу сорудахха оџо сааџыгар сеп тубџџэр буукубалаах кинигџни ылыллар. Манна оџо бџриллибит буукубаны булан сепке сотуохтаах. Буукубалар бџйџ бџйџлџригџр майгыннаџар буолуохтаахтар. Сорудах чџпџчџкиттэн саџалаан, ыараан иџэр. Бастакџ дџарыџка биир буукубаны булан сотор. Онтон 5-6 хонугунан иџки буукубаны булан сотор (холобур, «а»-туора тарт, «о»-кенетук тарт уо.д.а.). Бу курдук буукуба ахсаана элбџэн иџэр.
5. Улаханнык санартаран суруйуу. Оџо тылы суруйарыгар хас биирдџи дорџоонун, суџуеџун доргуччу санаран суруйуохтаах. Нуучча тылыгар с хас биирдџи тылы хайдах санарылларџнан суруйуохтаах. Санаџа атыннык этиллэр буукубаларџ аннынан тардыахтаах (Холобур, «пОгОдА», «хААр» уо.д.а.). Дџктааны олус бытааннык суруйтар.
6. «Сыџыаны кеннер» дџиэн сорудах, сыџыалаах тиџкис олох бџриллиџ суохтаах!

Уџааџтабыллаах тереппуттџр, оџоџут кџра сааџыттан ситџиилџџхтиџ уерџнџригџр болџомтоџутун, кџџамнџыгытын ууран, дџиџџитџгџр усулуобуйаларџ тџриџн, араас дџарыџктарџ, ооннџууларџ тџриџн,

кинигэттэн, интернеттэн булан дьарыктаатаххытына кыаллар суол. О5о5ут сайдыыта бэйэ5ит илиигитигэр баарын умнуман!